

[Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 р. № 2. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_vasu_2_06-03-2008

4. Гусаров К. В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному процесі : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / К. В. Гусаров. – Х., 2011. – 431 с.

5. Гнатенко А. В. Повноваження апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні та практичні спірні питання [Електронний ресурс] / А. В. Гнатенко, Д. Д. Луспеник. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F7D1E44D8CD0CA46C22577050036BD0F?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F7D1E44D8CD0CA46C22577050036BD0F>

6. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

7. Рішення Одеського апеляційного адміністративного суду від 13 листопада 2012 р. Справа № 2-а-5069/11/2170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27506246>

8. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 р. № 12. – Режим доступу : <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08/print1442317025144798>

УДК 347.95:351.94

П. В. Макушев, кандидат юридичних наук,
декан юридичного факультету
Дніпропетровського гуманітарного університету

ЩОДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ДЕРЖАВНОГО ВИКОНАВЦЯ

Присвячено визначенню морально-правової культури сучасного державного виконавця як елемента, що впливає на процес проходження ним державної служби. Так як основу морально-правової культури кожної особи, котра проходить службу в державній виконавчій службі, становлять результати її службово-трудової діяльності, зумовлені високим рівнем професійної моралі та загальноприйнятими нормами культури поведінки особи, поняття моралі тут має бути визначено обов'язково як у загальному значенні, так і як норми, які загалом регулюють дії та службову поведінку, чим становлять її морально-правовий аспект.

Під час дослідження такого феномена, як морально-правова культура державного виконавця, зроблено спробу виявити взаємозв'язок моралі й культури, що дасть змогу зрозуміти її сутність і структуру.

Ключові слова: культура; моральна культура; правова культура; державний виконавець.

© П. В. Макушев, 2015

Devoted to defining moral and legal culture of the modern state performer as an element that affects the process of passage of the civil service. Since the foundation of moral and legal culture of each person, which is served in state executive service, are result of service and employment caused by high professional generally accepted norms of morality and culture of behavior of the person, the concept of morality is to be determined as required in a general sense, and how those rules that generally govern official actions and behavior than are its moral and legal aspect.

During the study of this phenomenon, both moral and legal culture state executiver artist, attempt to identify the relationship of morality and culture, which will help to understand its nature and structure.

Key words: *culture; moral culture; legal culture; state executiver.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі внаслідок ускладнення характеру службових завдань, виконуваних державними виконавцями, певного зростання соціально-економічних і політичних труднощів трансформаційного характеру держава, суспільство і громадяни потребують свого захисту компетентними, професійно підготовленими представниками юридичного цеху, до яких належать і державні виконавці.

Державна служба в органах, структурах та підрозділах виконавчої служби прямо пов'язана з мораллю, правовою культурою, моральним образом працівника цих органів. До працівника державної виконавчої служби безумовно ставляться такі етичні вимоги: вірність вищим моральним принципам і державі; він має ставити державні інтереси вище індивідуальних, приватних інтересів; дотримання принципів державної служби; постійна готовність виступити на захист Конституції та законів України; ніколи не порушувати положень прийнятої присяги на вірність державі й не відмовлятися від виконання законних вимог за своєю посадою; не приймати для себе або для членів своєї сім'ї ніяких благ і переваг; ніколи не використовувати будь-яку інформацію, отриману конфіденційно під час виконання своїх посадових обов'язків як засіб отримання особистої вигоди; не займатись підприємницькою діяльністю; постійно боротися з корупцією; дотримуватись ділового режиму роботи, бути коректним у спілкуванні з громадянами й колегами; створювати діловий імідж державного службовця виконавчої служби; запобігати зловживанням службовим становищем, корисливій або іншій особистій зацікавленості; у спілкуванні з громадянами як під час виконання своїх повноважень, так і в позаслужбових відносинах дотримуватись загальноприйнятих правил поведінки; поводити себе гідно; демонструвати ввічливе, коректне звернення, безпристрасність, принциповість [1, 333].

Процес формування культури державного виконавця проходить у сучасному соціальному середовищі, що впливає на всі процеси, які відбуваються в ньому.

Високий рівень моралі й культури юриста залежить від стану законності в суспільстві, від моральних авторитетів у політичному та професійному середовищі державних службовців, від ефективності функціонування права, стабільності правопорядку тощо.

На формування культури державного виконавця впливають як суб'єктивні, так і об'єктивні фактори. До факторів суб'єктивного характеру можна зарахувати: морально-правове виховання; відносини, що склались у сім'ї та в службовому колективі; загальний моральний мікроклімат у колективі.

Серед факторів об'єктивного походження можна виділити: економічний та політичний устрій, правову систему суспільства, результати роботи юридичних і державних установ тощо. Треба мати на увазі, що і об'єктивні, і суб'єктивні фактори за своєю природою тісно взаємодіють і доповнюють один одного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування морально-правової культури державного виконавця приділено увагу в працях таких учених, як Г. І. Балюк, В. І. Букресев, С. В. Кушнар'єв, П. В. Макушев, Є. С. Маркарян, С. Сливка, Ю. Н. Старілов, Я. З. Хайкін та ін.

Мета статті – визначення морально-правової культури сучасного державного виконавця як елементів, що впливають на процес проходження ним державної служби.

Виклад основного матеріалу. У багатьох випадках правові норми мовбито виростили з моральних принципів. Дотримання норм права – це моральний обов'язок кожного громадянина, що визначається моральною та правовою культурою всього суспільства. І право, і мораль мають подібні, хоча й не тотожні системи оцінювання – обидві ці нормативні системи засуджують протиправні вчинки.

Мораль можна охарактеризувати як систему норм і принципів, що впливають із необхідності узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством, спрямовані на регулювання поведінки відповідно до понять добра і зла й підтримуються особистими переконаннями, традиціями, силою суспільної думки [2, 287].

Мораль має історичний характер, але в усі часи критерієм моральних норм були категорії добра, зла, чесності, порядності, совісті, честі. Вона охоплює майже всі сфери життя – економіку, політику, право тощо. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісне спілкування.

Досліджуючи такий феномен, як моральна культура державного виконавця, зробимо спробу виявити взаємозв'язок моралі й культури, що дасть можливість зрозуміти його сутність і структуру.

Нині затвердилась думка, що мораль трансформується відповідно до її перебування у сфері культури чи цивілізації.

Культура розглядається як єдність, що соціалізує особистість за допомогою цінностей і норм, а суспільство встановлює певні лінії соціального контролю (у тому числі морального) за її поведінкою. Культура, як і мораль, пов'язана з усіма сторонами суспільної життєдіяльності й надає їм змісту та направленості.

Мораль, моральна культура є сутнісним компонентом культури, духовно-практичним способом освоєння дійсності, який визначає зміст соціальних перетворень. Моральна культура характеризує якісний рівень функціонування моралі в суспільстві. Її основу становлять моральна свідомість, моральні взаємини й моральна поведінка, які є моральними зразками, принципами, цінностями та нормами.

Державна служба в органах, структурах і підрозділах державної виконавчої служби прямо пов'язана з мораллю, моральним образом кожного її працівника.

До державного виконавця мають ставитись такі вимоги: дотримання моральних норм, вірність вищим моральним принципам і державі; ставити державні інтереси вище за власні, приватні інтереси, цілі, завдання політичних партій, інших громадянських об'єднань; дотримання принципів державної служби; постійна готовність виступити на захист Конституції та законів України; ніколи не порушувати положень прийнятої присяги на вірність державі й не відмовлятися від виконання законних вимог за своєю посадою; прагнення відшукувати й використовувати найефективніші та економічні способи виконання функціональних обов'язків; не приймати для себе або для членів своєї сім'ї ніяких благ і переваг, використовуючи при цьому свої службові повноваження; не давати жодних особистих обіцянок, пов'язаних із посадовими обов'язками; ніколи не використовувати будь-яку інформацію, отриману конфіденційно під час виконання своїх посадових обов'язків як засіб отримання особистої вигоди; поводитись гідно; демонстру-

вати ввічливе, коректне звернення, безпристрасність, принциповість, прагнення глибоко розібратись у сутності питання, вміння вислуховувати й розуміти іншу пропозицію. Ці умови становлять систему принципів і норм службової поведінки.

Отже, зразкове знання державним виконавцем своєї професії, його високий науковий і методичний рівень підготовки – це необхідна умова успіху службової діяльності й водночас одна з важливих передумов формування професійної культури.

Морально-правова культура державних виконавців ґрунтується на морально-етичних і правових нормах.

Морально-етичні норми підносять рівень професійної культури особового складу державних виконавців, створюючи тим самим нормативну етику, предметом якої є закономірності нормативної регуляції поведінки, проблеми кодифікації та систематизації норм і правил моралі, яка вивчає зміст понять добра і зла, обов'язку, совісті, відповідальності, честі й гідності, визначає межу вчинків, мотиви поведінки людей [3, 152].

Слід звернути увагу, що професійну культуру державного виконавця, крім моральної, створює ще й правова культура.

Правова культура становить виключно об'ємне поняття. Її соціальна значущість набагато перевищує межі нормативного впливу на суспільні відносини, тому що, будучи складовою частиною загальнонародської культури, правова культура впливає на формування свідомості та здійснення вчинків людьми в різних сферах життя суспільства.

Отже, правова культура – це по суті специфічний культурно-правовий зріз творчо-практичної та теоретичної діяльності людини [4].

У такому контексті правова культура працівників органів внутрішніх справ стає основною умовою правової законності та соціальної справедливості в суспільстві, гарантом реального верховенства та якості закону, фактором правової активності й відповідальності.

Правова культура, на думку авторів, виникає як результат єдності й сукупності умов життя. Це пов'язано з неоднорідністю та різноплановістю загальної культури, що об'єднує різні соціальні сфери та підгрупи. Така інтеграційна категорія утворює своєрідну субкультуру – “правову”.

Вдалим у даному випадку є визначення Г. Балюка, в якому ця субкультура розглядається як особливий якісний стан правової життєдіяльності суспільства, що характеризується рівнем розвитку регулятивних властивостей права, правових цінностей, моральних ідеалів, а також мірою засвоєння права, ступенем розкриття та реалізації творчих можливостей членів суспільства [5, 4].

Дослідження правової культури у взаємозв'язку з іншими соціальними явищами – сферами її вияву – дозволяють розширити систему цінностей правової культури та зарахувати до неї досить широкий комплекс матеріальних і духовних явищ, виходячи безпосередньо чи опосередковано на різні аспекти політико-правового життя суспільства. До останніх належить система моральних цінностей, політико-правова ідеологія та правова наука, державно-правові інтереси, форми й інститути народовладдя, законність і правопорядок, система конституційного контролю й відповідальності, канали політико-правових комунікацій, правові елементи суспільної думки, структура і механізм дії політичної та правової системи, історичний, національний і міжнаціональний правовий досвід, правові традиції, стереотипи або зразки правової поведінки тощо.

У юридичній науці є кілька визначень правової культури. На думку академіка В. Лазарева, правова культура виступає різновидом загальної культури і включає в себе лише те прогресивне, соціальне, корисне та цінне, що є в правових явищах. Професор В. Копейчиков дає визначення поняття правової культури як системи правових цінностей,

що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи та інші найважливіші соціальні цінності. Узагальнює зазначені поняття те, що правова культура становить частину загальної культури, вказує на розвиток суспільства (правовий прогрес) і відображає стан цього розвитку.

Правова культура – це сукупність або система правових знань, умінь, навичок, емоцій, почуттів, вольових компонентів, які виявляються в правомірній діяльності та поведінці.

Отже, правову культуру можна визначити як особливе структуроване соціальне явище, притаманне суспільству, соціальній групі та особі у певному, соціально визначеному просторі й часі. Воно є сукупністю складників реальної правової дійсності, що у своєму функціонуванні поєднує досягнення правової думки, юридичної техніки та практики.

Таким чином, все вищезазначене дозволяє розглядати професійну правову культуру як одну з форм правової культури суспільства, що властиві тій соціальній групі, члени якої професійно займаються юридичною діяльністю і мають відповідну фахову освіту та практичну підготовку.

Відповідно, правова культура державного виконавця – це більш високий ступінь знання й розуміння правових явищ у своїй професійній діяльності. Чим ближче “виконавець” до діяльності, що здійснюється в сфері права, тим вища його професійно-правова культура. Головне в професійно-правовій культурі державного виконавця – верховенство права і відповідно до цього його висока професійно-правова підготовка.

Правова культура є виключно об’ємним поняттям. Її соціальна значущість набагато перебільшує межі нормативного впливу на суспільні відносини, оскільки як складова частина загальнолюдської культури вона впливає на формування свідомості та здійснення вчинків людьми в різних сферах життя суспільства. На цій підставі державних виконавців слід зарахувати до носіїв специфічної професійної правосвідомості з особливою професійно правовою культурою.

Професійна культура працівників органів виконавчої служби немислима без їх особистих моральних якостей. Моральний зміст праці (діяльності) – основа професійної культури. Адже на державній службі в цих органах, службах, структурах і підрозділах діють багато таких норм поведінки, які характерні також для не службової діяльності, тобто у побуті: пристойність, товарицькість, доброзичливість, уважність. Професійна мораль має своїм завданням допомагати працівнику знайти правильний вибір у виконанні службових обов’язків, найбільш оптимально реалізувати прийняте рішення у практичній діяльності. Професійна мораль має свої специфічні особливості регулювання, які диктують установлення правил – певної поведінки, функціональних обов’язків, реалізації своїх прав [6, 48].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, моральна культура за своїми сутнісними характеристиками є основою соціального буття, єдності моральної свідомості, моральних відносин, моральної поведінки, моральної практики. Управлінсько-організаційна функція державних службовців органів, служб, структур і підрозділів державної виконавчої служби реалізується у взаємній функціональній єдності з культурно-соціалізуючою, базовим складником якої є моральний компонент. Основу моральної культури працівників державної виконавчої служби становить професійно-службова державна етика, пов’язана із суміжними їй сферами організаційної, естетичної та інших видів культури, повнота яких розкривається в процесі виконання ними своїх посадових обов’язків.

Правова культура державного службовця виконавчої служби має своїми витоками діяльність, мораль і загальну культуру. У цьому аспекті професійна культура працівників державної виконавчої служби – це результати їх службово-трудової діяльності,

обумовлені високим ступенем професійної моралі та загальноприйнятими нормами культури поведінки особи.

Вважаємо, що вдосконалення культурно-етичного забезпечення поведінки працівників державної виконавчої служби має відбуватись за такими напрямками: правовий, організаційний, кадровий. Правовий напрямок передбачає необхідність прийняття Кодексу честі державного службовця органів виконавчої служби. Високі моральні якості і бездоганна репутація повинні стати обов'язковою умовою під час заміщення посад виконавчої служби і просування по службі.

Список використаних джерел:

1. Хайкин Я. З. Взаимодействие норм права и морали / Хайкин Я. З. – Тарту, 1963. – 125 с.
2. Скакун О. Ф. Теория государства и права : [учебник] / Скакун О. Ф. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – С. 287.
3. Букреев В. И. Этика права: от истоков этики права к мировоззрению / В. И. Букреев, И. Н. Римская. – М. : Юрайт, 1998. – С. 152.
4. Макушев П. В. Професійна правосвідомість та правова культура дільничного інспектора міліції : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / П. В. Макушев. – Юридична академія МВС України. – К., 2004. – 230 с.
5. Балюк Г. И. Взаимосвязь правовой культуры и демократии в социалистическом обществе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Г. И. Балюк / АН УССР Институт государства и права. – К., 1987. – 16 с.
6. Сливка С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) / Сливка С. – Львів : Світ, 2000. – 333 с. – 256 с.

